

Joseph von Eichendorff

Kazimierz Staszów

W jednej z kaplic kościoła św. Jakuba w Nysie znajduje się popiersie pochowanego na Cmentarzu Jerozolimskim w Nysie śląskiego poety Josepha von Eichendorffa. Często, nie tylko turyści ale i nysanie, zwiedzając kaplicę, zadają pytanie – cóż to za święty?

Żeby na nie odpowiedzieć, musimy się cofnąć najpierw do czasów II wojny światowej, a konkretnie do marca 1945 r. Popiersie jest jedynym nyskim pomnikiem, który ocalał od przetopienia w niemieckich hutach na potrzeby wojenne. Zabezpieczone przez ludzi dobrej woli przetrwało schowane w magazynach nyskiego muzeum do połowy lat 90. ubiegłego wieku, to znaczy do czasów, kiedy już o tym sławnym poecie można było mówić.

Joseph von Eichendorff – wielki poeta, pisarz i tłumacz, którego wiersze zaliczane są do najlepszych utworów niemieckiego romantyz-

mu – urodził się 10 marca 1788 r. w Łubowicach k. Raciborza. Tu, w sielskiej atmosferze, spędzał szczęśliwe dzieciństwo w posiadłościach rodzinnych, zarządzanych raczej nieudolnie przez ojca Adolfa. Życie płynęło spokojnie, pod znaczącym wpływem kultury wiedeńskiej, urozmaicone częstymi spotkaniami sąsiedzkiemi, podczas których muzykowano i śpiewano. Wychowywał się w tej części Śląska, w której ludność miała rodowód polski. Jak twierdzą historycy literatury, Eichendorff znał język polski, ale tylko w jego ludowej odmianie, co zostało poświadczane na świadectwie gimnazjalnym oceną umiarkowaną, zapewne z powodu niezajomości języka literackiego. Przysłuchiwał się również pieśniom śpiewanym podczas prac polowych. W jego pamiętnikach zachowały się notatki o tym, jak z bratem Wilhelmem śpiewali po polsku piosenkę *Od Krakowa jadam...* Można się domyślać, że odnosił się z sympatią do miejscowego folkloru, czego niektórzy literaturoznawcy dopatrują się w wierszu *Polak*:

„A kiedy zjawiam się bez futra,
Me dziewczę wypytuje mnie:
Gdzieś ty zostawił swoje futro?
I wcale nie przejmuję się.

W gospodzie wódka jest i piwo,
I szynkarz na klarnecie gra,
Więc tam spieramy się co żywo,
Kto najpiękniejsze dziewczę zna.

A ja z bucika twego piłem,
Zostało w domu futro me,
Co nieco włosów też zgubiłem,
I wcale nie przejmuję się”.

[Przekład: Andrzej Lam]

Myślę, że ten okres mocno zaważył na jego twórczości. W wielu utworach Eichendorffa czuje się tęsknotę za utraconym rajem dzieciństwa.

„Szumie cichy wśród konarów,
Ptaki, co leciecie w dal,
Źródła wpadające w parów,
Mówcie, gdzie ojczyzna ma?”

[*Wspomnienie*. Przekład: *Andrzej Lam*]

Edukację rozpoczął wspólnie z bratem Wilhelmem w 1801 r. w Gimnazjum Katolickim św. Mateusza we Wrocławiu, które ukończyli w 1804 r. Rok później rozpoczęli studia na uniwersytecie w Halle. Po zamknięciu uniwersytetu w 1806 r. przenieśli się na studia do Heidelbergu, gdzie nurt romantyczny był w pełnym rozkwicie i wywarł zdecydowany wpływ na dalszą twórczość poety. Tu po raz pierwszy Eichendorff opublikował swoje wiersze pod pseudonimem „Florens”. Studia ukończyli w 1813 r. na uniwersytecie wiedeńskim. W roku 1813, na apel króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III, wstąpił do wojska, żeby walczyć przeciwko Napoleonowi. Jednak kariery wojсковej nie zrobił i po roku został zwolniony.

W kwietniu 1815 r. poślubił Luizę von Larisch i osiedlili się w Berlinie, gdzie otrzymał skromną posadę w urzędzie wojennym. Po

sprzedać i od tego czasu poeta został skazany na skromną, mieszczańską egzystencję.

W latach 1821–1844 pracował jako urzędnik w ministerstwie ds. wyznań, zarządzając sprawami kościoła i szkolnictwa katolickiego w Prusach. Podczas pobytu w Gdańsku w latach 1821–1824 prowadził prace inwentaryzacyjne i porządkowe na zamku w Malborku. W latach 1824–1831 wraz z rodziną mieszkał w Królewcu, następnie, do przejścia na emeryturę, w Berlinie. Nigdy nie czuł się dobrze w służbie pruskiej, niechęć do sprawowanych urzędów potęgowana była negatywnym stosunkiem władz do Kościoła katolickiego.

W roku 1844 przeszedł na emeryturę, która zapewniła mu skromne utrzymanie, i osiadł na stałe w Berlinie. Dopiero teraz mógł się oddać całkowicie działalności pisarskiej.

Do Nysy przeniósł się w 1855 r., gdzie w domu jego córki Teresy von Besserer przebywała ciężko chora żona, która niebawem zmarła. Ale i tak większość czasu spędzał w Javorniku na dworze biskupa wrocławskiego Heinricha Förstera, z którym się przyjaź-

Javornik – pomnik-lawka Josepha von Eichendorfa

wznowieniu kampanii wojennej przeciw Napoleonowi ponownie wstąpił do wojska. Służbę zakończył, wkraczając z armią Blüchera do Paryża. Po śmierci rodziców zadłużone dobra śląskie i rodzinne Łubowice bracia musieli

nił. W miejscu, z którego lubił oglądać okolicę, ustawiono później pomnik-lawkę. Zmarł na zapalenie płuc 26 listopada 1857 r. w Nysie, w domu córki, i został pochowany na Cmentarzu Jerozolimskim.

Zaginiony portret poety

Dorobek J. Eichendorffa jest imponujący i obejmuje wszystkie gatunki literackie. Pozostawił po sobie 608 wierszy, trzy poematy epickie, powieść, dziewięć sztuk teatralnych oraz 13 nowel i opowiadań. Zajmował się również przekładami, przetłumaczył z hiszpańskiego na niemiecki dziesięć sztuk Calderona. Sporą część jego działalności literackiej zajmuje twórczość autobiograficzna i publicystyczna. Do najwybitniejszych dzieł Eichendorffa należy bez wątpienia wydana w 1826 r. nowela *Z życia nicponia*. Literaturoznawcy zaliczyli ją do arcydzieł romantycznej prozy niemieckiej.

Jego wiersze stanowiły inspirację dla wybitnych kompozytorów epoki, takich jak: Schumann, Schubert, Brahms, Mendelssohn i wielu innych. Skomponowane przez nich pieśni były śpiewane w wielu salonach ówczesnej Europy.

Geniusz poezji Josepha von Eichendorffa – moim zdaniem – nie tkwi w czytanych dziś okazjonalnie wierszach czy opowiadaniach. Pisane przez niego wiersze trafiały do serc ludu śląskiego i wracały po latach jako wspaniałe, śpiewane do dnia dzisiejszego, pieśni ludowe.

W stulecie urodzin mieszkańcy Nysy ufundowali poecie wspaniałą pomnik. Stał on obok domu, w którym poeta spędził ostatnie

dwa lata życia. Jak napisałem we wstępie, w marcu 1945 r. pomnik został zniszczony, a cudem uratowane popiersie przetrwało do naszych czasów dzięki zapobiegliwości wielu anonimowych dzisiaj osób. 20 czerwca 2002 r. odsłonięto pomnik Eichendorffa ponownie. Postawiono go w miejscu poprzedniego; jest jego wierną kopią. Było to możliwe dzięki staraniom ludzi dobrej woli, którym na zakończenie pragnąłbym serdecznie podziękować.

Literatura

Niemiecka poezja i proza – Joseph von Eichendorff „Poezje”, „Z życia nicponia”, VERUM – Konwersatorium im. Josepha von Eichendorfa, Warszawa–Opole 1997.

Niemcy górnośląscy – leksykon biograficzny, Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Gliwice–Opole 2004.

„Nowiny Nyskie” 2002, nr 26.

Encyklopedie i leksykony.

Joseph von Eichendorff

Joseph von Eichendorff – le grand poète, écrivain et interprète, dont les oeuvres sont comptés parmi les meilleurs de l'époque du romantisme en Allemagne – est né le 10 mars 1788 à Łubowice (près de Racibórz). Il grandissait au milieu polonais et sous l'influence de la culture de Vienne. D'après les historiens, Eichendorff connaissait la langue polonaise mais seulement dans sa forme populaire. Les notes, venantes de son journal, confirment ce fait.

Il a commencé son éducation en 1801 au Collège Catholique de St. Mathieu à Wrocław. Il a terminé les études à Heidelberg où, à cette époque-là, dominait le courant du romantisme. C'est ici, où il a publié, pour la première fois, ses poèmes sous pseudonyme Florens. En 1813 il est entré dans l'armée afin de lutter contre Napoléon. Il s'est marié avec Luiza von Larisch en 1815. Dans les années 1821–1844 il travaillait comme un employé au Ministère de la confession, où il s'occupait des affaires de l'église et de l'éducation catholique de Prusse. Depuis 1844 il était à la retraite et s'adonnait à l'écriture. En 1855 il est venu à Nysa, où le 26 novembre 1857 il est décédé.

Son acquis dans le domaine de la littérature est grandiose: 608 de poèmes, 3 poèmes épiques, un roman, 9 pièces de théâtre et 13 nouvelles et contes. Parmi ses plus fameuses oeuvres – une nouvelle de 1826, sous le titre *Z życia nicponia* (De la

vie du vaurien) – appartenant aux chefs-d’oeuvre de la prose allemande de l’époque du romantisme. Ses poèmes constituaient l’inspiration pour plusieurs compositeurs de cette époque-là, parmi lesquels: Schumann, Schubert, Brahms, Mendelssohn.

Le 20 juin 2002 on a dévoilé le monument consacré à Joseph von Eichendorff, constituant la reconstruction de son monument venant de 1945.

Joseph von Eichendorff

In einer der Kapellen von St. Jacob Kirche in Nysa (Neisse) befindet sich Eichendorffs Büste. Der letzte deutsche (schlesische) Romantiker wurde am Jerusalemer Friedhof in Nysa (Neisse) begraben. Es zeigt sich, dass viele Menschen keine Ahnung haben, wer Joseph von Eichendorff eigentlich war. Um diese Frage zu beantworten, müssen wir zum Jahre 1945 zurückkehren.

Eichendorffs Büste war die einzige, die vor der Umschmelzung gerettet wurde. Wir müssen uns verinnerlichen, dass der Krieg in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts am ersten Platz stand. Alle Militärbedürfnisse mussten befriedigt werden.

Joseph von Eichendorff wurde am 10. März 1788 in Lubowice (Lubowitz) in der Nähe von Racibórz (Ratibor) geboren. Die Tätigkeit Joseph Freiherr von Eichendorffs war mehrschichtig. Der große Romantiker schrieb Gedichte, Romane, Tragödie, übersetzte die Werke anderer Schriftsteller (besonders gern übersetzte er die Werke von Calderon).

Die Kindheit Eichendorffs kann man als glückliche bezeichnen. Er wurde unter dem großen Wiener Einfluss erzogen. Die häufigen Besuche der Nachbarn regten zum Singen und zum Musizieren an. Die Literaturwissenschaftler behaupten, dass Eichendorff das Polnische kannte (aber nur seinen Volksdialekt). In seinen Tagebüchern befinden sich die Notizen, die beweisen, dass er mit seinem Bruder Wilhelm das polnische Lied sangen – „Od Krakowa jadam...“. Man kann auch vermuten, dass er die lokale Folklore sympathisch fand. Darauf weist das Gedicht „Der Pole“ hin.

Ich denke, diese Zeit hatte einen großen Einfluss auf die Werke Eichendorffs. In vielen seinen Werken fühlt man die Sehnsucht nach der verlorenen Kindheit.

Die Ausbildung begann Joseph mit seinem Bruder Wilhelm im Jahre 1801 im katholischen Gymnasium St. Mateusz in Wrocław (Breslau), das sie 1804 abgeschlossen haben. Ein Jahr später studierten sie an der Haller Universität, dann in

Heidelberg, wo sich die Romantik sehr rasch entwickelte. Die Zeit, die Eichendorff in Heidelberg verbrachte, war sehr wichtig für ihn. Eben in dieser Stadt veröffentlichte er seine ersten Gedichte (als Florens). 1813 schloss Eichendorff das Hochschulstudium in Wien ab. In demselben Jahr begann er den Militärdienst, aber nach einem Jahr wurde er entlassen.

1815 heiratete Joseph Luisa von Larisch und siedelte mit ihr in Berlin. Noch mal versuchte Eichendorff im Krieg gegen Napoleon zu kämpfen. Diesmal endete er den Dienst, indem er mit der Armee von Blüchner die französische Stadt Paris eroberte.

Die späteren Jahre brachten dem schlesischen Romantiker kein Glück. Nach dem Tod seines Vaters erschienen die Finanzprobleme. Die Familiengüter in Lubowice (Lubowitz) mussten verkauft werden. Eichendorff bekam eine Stelle im Konfessionsministerium (1821–1844). Eichendorff fühlte sich schlecht in Preußen. Seine Arbeit und feindliches Verhältnis zu den Katholiken verursachten, dass er sich der Kunst nicht widmen konnte. Erst, als er nach Berlin umzog (1844), konnte schreiben.

1855 kam Eichendorff mit seiner Frau Luise nach Nysa (Neisse) an. Sie wohnten bei der Tochter, Teresa von Besserer und ihrem Mann. Noch in demselben Jahr starb seine Frau. Eichendorff fühlte sich schlecht im Haus seines Schwieger-sohnes. Mehr Zeit verbrachte er in Javornik bei seinem Freund, Breslauer Bischof Heinrich Förster. Joseph Freiherr von Eichendorff starb am 26. November 1857 in Nysa (Neisse) und wurde am Jerusalemer Friedhof beerdigt.

Die Zahl der Werke Eichendorffs imponiert. Er schrieb 608 Gedichte, Roman, neun Theaterstücke und dreizehn Novellen und Erzählungen. Dazu die publizistische und autobiographische Tätigkeit. Das wichtigste und bekannteste Eichendorffs Werk ist die im Jahre 1826 veröffentlichte Novelle „Aus dem Leben eines Taugenichts“.

Seine Gedichte inspirierten die berühmtesten Komponisten der Romantik: Schumann, Schubert, Brahms, Mendelssohn.

Am 20. Juni 2002 wurde das Denkmal Eichendorffs in Nysa (Neisse) enthüllt (Rekonstruktion jenes aus dem Jahre 1945). Dieses Denkmal verdanken wir den Menschen, die, genau wie ich, denken, dass Joseph von Eichendorff eine wichtige Persönlichkeit dieser Stadt war und bis heute ist. Deshalb möchte ich mich diesen Menschen jetzt sehr bedanken.